

Економічні науки

УДК 338.5.01:631

Галицька Анастасія Сергіївна

магістр кафедри економіки

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Галицкая Анастасия Сергеевна

магистр кафедры экономики

Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

Halitska Anastasiia

Master's Student of the Department of Economics

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Степасюк Людмила Михайлівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Степасюк Людмила Михайловна

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Stepasyuk Ludmila

PhD in Economics, Associate professor of the Department of Economics

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ORCID 0000-0002-7258-9243

**ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ
ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ НА ПРОДУКЦИЮ СЕЛЬСКОГО
ХОЗЯЙСТВА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ
PRICING FOR AGRICULTURAL PRODUCTS IN MODERN
CONDITIONS**

Анотація. В статті зазначено, що сільськогосподарське виробництво є одним із найризикованіших виробництв. Воно прямо залежить від кліматичних чинників, від фінансової та матеріальної спроможності виробника, а також від коливання цін на продукцію. Наголошено, що цінова система в даному секторі економіки є динамічною та потребує аналізу й осмислення. На сьогоднішній день в Україні розвинена підприємницька діяльність, а звідси сильна конкуренція у всіх галузях. Тому, з метою підвищення конкурентоспроможності, кожне сільськогосподарське підприємство повинно вживати заходи для формування цінової політики й забезпечення максимально вигідних умов для кінцевого споживача. Адже вдала цінова політика допоможе підприємству завоювати провідні позиції на ринку та отримати максимально можливий прибуток.

Розкрито фактори та чинники, що впливають на формування цінової політики в сільському господарстві України, а також висвітлюються актуальні проблеми в галузі ціноутворення на сучасному ринку сільськогосподарської продукції, тому наголошено, що товаровиробники мають будувати грамотну стратегію розвитку підприємства, враховуючи потреби ринку та власні можливості. Встановлено, що вивчення особливостей ціноутворення на продукцію аграрного сектору допоможе виробникам сільськогосподарської продукції підвищити ефективність своєї діяльності зокрема, та економічного розвитку країни в цілому.

На прикладі конкретного підприємства здійснено аналіз основних тенденцій в формуванні цін на озиму пшеницю, соняшник та кукурудзу на зерно. Зазначені проблеми, з якими стикаються виробники сільськогосподарської продукції під час формування цін, зокрема: диспаритет цін, зниження частки виробника у роздрібній ціні, особливості структури ринку сільськогосподарської продукції, сезонне

коливання цін, вплив погодних умов тощо. Зазначено, що на рівень і структуру ціни впливає також вибір каналу й місця реалізації виробленої продукції. Окреслено основні напрямки вирішення питання ціноутворення.

Ключові слова: ціна, продукція, сільськогосподарське підприємство, ціноутворення.

Анотація. В статті отмечено, что сельскохозйственное производство является одним из самых рискованных производств. Оно напрямую зависит от климатических факторов, финансовой и материальной способности производителя, а также от колебаний цен на продукцию. Отмечено, что ценовая система в данном секторе экономики динамична и требует анализа и осмысления. На сегодняшний день в Украине развита предпринимательская деятельность, отсюда сильная конкуренция во всех отраслях. Поэтому с целью повышения конкурентоспособности каждое сельскохозйственное предприятие должно принимать меры по формированию ценовой политики и обеспечению максимально выгодных условий для конечного потребителя. Ведь удачная ценовая политика поможет предприятию завоевать ведущие позиции на рынке и получить максимально возможную прибыль.

Раскрыты факторы, влияющие на формирование ценовой политики в сельском хозяйстве Украины, а также освещаются актуальные проблемы в области ценообразования на современном рынке сельскохозйственной продукции, отмечают, что товаропроизводители должны строить грамотную стратегию развития предприятия, учитывая потребности рынка и собственные возможности. Установлено, что изучение особенностей ценообразования на продукцию аграрного сектора поможет производителям сельскохозйственной продукции повысить эффективность своей деятельности в частности и экономического развития страны в целом.

На примере конкретного предприятия проведен анализ основных тенденций в формировании цен на озимую пшеницу, подсолнечник и кукурузу на зерно. Указанные проблемы, с которыми сталкиваются производители сельскохозяйственной продукции при формировании цен, в частности диспаритет цен, снижение доли производителя в розничной цене, особенности структуры рынка сельскохозяйственной продукции, сезонное колебание цен, влияние погодных условий и т.д. Отмечено, что уровень и структуру цены влияет также выбор канала и места реализации производимой продукции. Обозначены основные направления решения вопроса ценообразования.

Ключевые слова: *цена, продукция, сельскохозяйственное предприятие, ценообразование.*

Summary. *The article states that agricultural production is one of the most risky industries. It directly depends on climatic factors, on the financial and material capacity of the manufacturer, as well as on fluctuations in product prices. It is emphasized that the price system in this sector of the economy is dynamic and needs analysis and understanding. Today in Ukraine business activity is developed, and from here strong competition in all branches. Therefore, in order to increase competitiveness, every agricultural enterprise must take measures to form a pricing policy and provide the most favorable conditions for the final consumer. After all, a successful pricing policy will help the company to gain a leading position in the market and get the maximum possible profit.*

Factors influencing the formation of pricing policy in agriculture of Ukraine are revealed, as well as current problems in the field of pricing in the modern market of agricultural products, so it is emphasized that producers must build a competent strategy for enterprise development, taking into account market needs and capabilities. It is established that the study of the peculiarities

of pricing for agricultural products will help agricultural producers to increase the efficiency of their activities in particular, and economic development of the country as a whole.

The analysis of the main trends in the formation of prices for winter wheat, sunflower and corn for grain was carried out on the example of a specific enterprise. These problems that agricultural producers face during price formation, in particular: price disparity, reduction of the producer's share in the retail price, features of the structure of the agricultural market, seasonal price fluctuations, the impact of weather conditions and more. It is noted that the level and structure of the price is also influenced by the choice of channel and place of sale of manufactured products. The main directions of solving the issue of pricing are outlined.

Key words: *price, products, agricultural enterprise, pricing.*

Постановка проблеми. Сучасна українська економіка має досить динамічний характер, що зумовлює виникнення труднощів в управлінні ціновою політикою сільськогосподарських підприємств. Відомо, що ціна суттєво впливає на ефективність діяльності суб'єктів господарювання, адже саме від неї залежить, чи покриті всі витрати, і який фінансовий результат отримає підприємство. Відсутність дієвої теоретичної та методичної бази для прийняття рішень у сфері цінової політики часто спричиняє виникнення серйозних помилок при встановленні ціни, що призводить до значних збитків. Тому аналіз ціноутворення, його механізм, особливості, методи та фактори впливу є актуальними питаннями в системі розвитку аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес ціноутворення в сільському господарстві є предметом досліджень багатьох вчених. Слід виділити праці вітчизняних авторів, зокрема М. Артуса [1], Ю. П.

Воскобійника [3], В. Я. Месель-Веселяка [9], Довжика О.О. [4], М. К. Коваленко [5], Б. Й. Пасхавера [7], Є. А. Фірсова [10] та інших.

Проте, не зважаючи на велику кількість праць та досліджень, питання ціноутворення на продукцію сільського господарства потребують детальнішого аналізу та вивчення.

Формування цілей статті. Метою дослідження є вивчення та аналіз особливостей ціноутворення на продукцію сільського господарства в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. За останні кілька років відбулись помітні зміни в системі формування цін на аграрну продукцію. Нова економічна ситуація вимагає формування закупівельних, гуртових та роздрібних цін на товари. Це явище спричинене тим, що сучасне економічне середовище потребує нових підходів і методів ціноутворення. Закупівельні ціни часто називають цінами АПК – це гуртові ціни, за якими сільськогосподарське підприємство реалізує продукцію. Від закупівельної ціни залежить гуртова та роздрібна ціна. Роздрібні ціни на сьогодні не забезпечують достатній та необхідний рівень споживання.

Слід зауважити, що велике значення у формуванні ціни займає перехід до вільного ціноутворення, однак одночасно він стає однією з основних причин спаду виробництва та економічної кризи в країні. На сьогодні проблемами ціноутворення є:

- збільшення диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, адже ціни на ресурси промислового походження, потрібні для виробництва аграрної продукції, постійно зростають [6]. Суттєвим фактором, що впливає на формування ціни, є висока собівартість виробництва, пов'язана зі значними витратами на робочу силу та матеріали. Відшкодувати такі витрати часом дуже нелегко;

- сезонне коливання цін: під час прибирання врожаїв та одразу після цього ціни значно нижчі, тому що високий попит. Низькі ціни в цей

період обумовлені в першу чергу тим, що не всі підприємства мають елеватори для зберігання продукції, тому вимушені збувати її одразу. Разом з тим у аграріїв є певні фінансові зобов'язання, які потрібно виконати в чітко окреслені строки. Також ціна на сільськогосподарську продукцію коливається залежно від врожаю: чим більша пропозиція, тем дешевше товар. найдешевшою буде ціна продукції, яку забирають прямо з поля виробника. В такому разі аграрій не має витрат на зберігання врожаю та транспортування його до місця продажу [2].

- відсутність чіткої державної політики в питаннях державного регулювання ринку зерна та ринкових відносин в цій галузі. Посилення ролі держави в регулюванні зернової стратегії є неминучим і нагальним для економіки країни в цілому. Ціна має виступати засобом, а не об'єктом державного регулювання. Держава повинна забезпечити виробникам компенсацію в разі відхилення від ринкової ціни, необхідної виробнику для підтримки бізнесу на належному рівні.

Сільське господарство в Україні відіграє одну з провідних ролей, тому й ціноутворення має бути обґрунтованим. В сучасних умовах аграрні виробники нерідко реалізують власну продукцію через посередників, що знижує закупівельну вартість продукції та призводить до нерентабельності виробництва, до збитковості підприємства.

Для того, щоб сформувати ціну на сільськогосподарську продукцію потрібно: врахувати витрати на вирощування продукції; врахувати витрати на паливно-мастильні матеріали; прорахувати витрати на техніку для обробітку землі та мінеральні добрива.

В умовах ринку ціна встановлюється на основі закону попиту та пропозиції, однак варто звернути увагу на те, що в сільському господарстві існує багато інших факторів, що позначаються на процесі ціноутворення та рівні цін (рис.1).

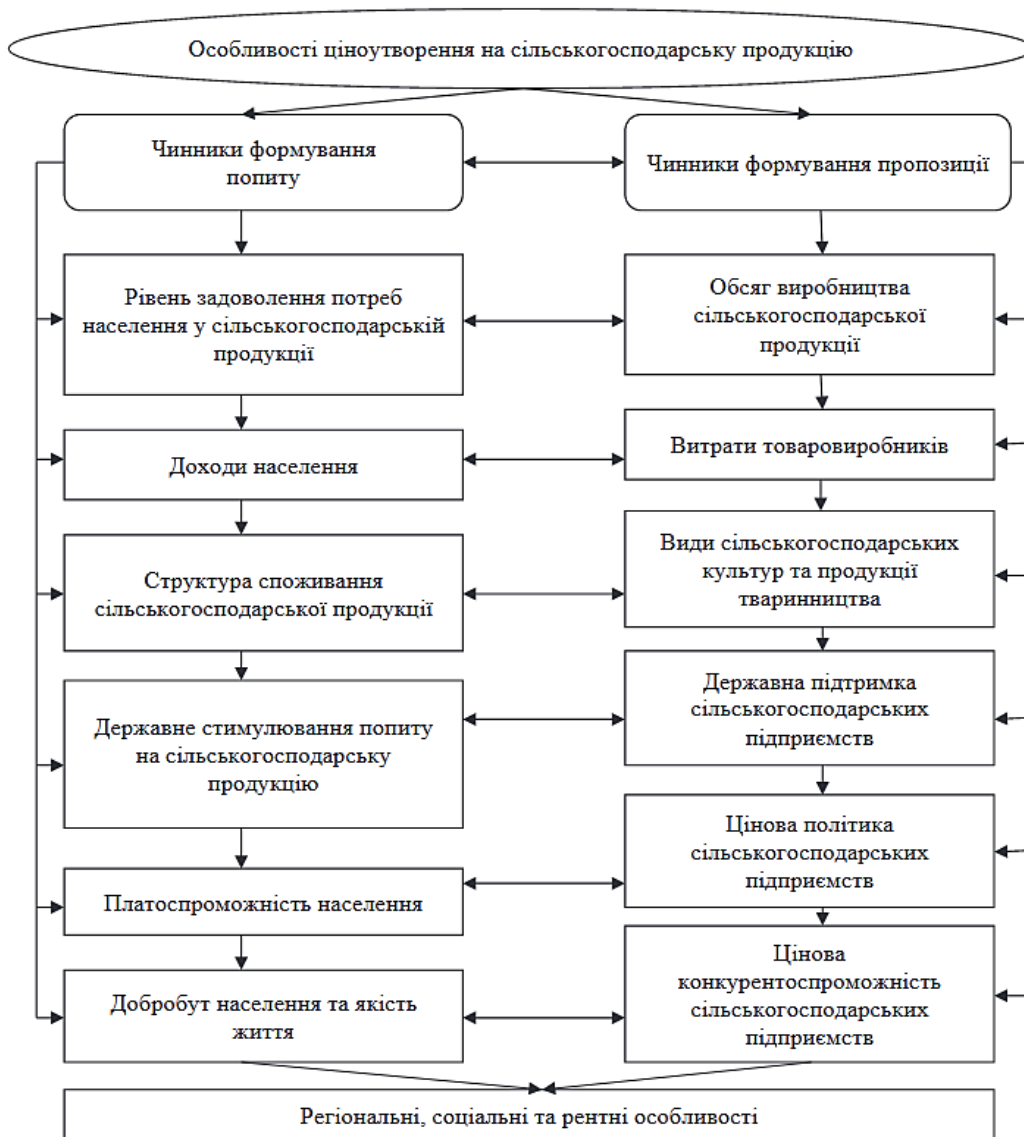

Рис. 1. Особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію

Ціноутворення на продукцію сільського господарства має специфічні особливості, що і вирізняє його серед інших галузей економіки.

На сільське господарство впливає багато факторів. Якщо до природно-кліматичних умов можна пристосуватися, то зміни в законодавстві та ситуації в аграрному бізнесі, що формуються внаслідок цього є більш відчутними. Велике значення має ціна на продукцію: вона може стимулювати розвиток виробництва та зміцнювати економічний стан підприємства або ж навпаки – звести нанівець усі попередні вкладення та

ресурси. Ціна виступає найважливішим чинником покращення якості продукції, збалансування ринку та регулювання споживання продукції.

Аграрний ринок поєднує в собі багато невеликих виробників, що свідчить про відсутність ефекту масштабу, внаслідок чого виробничі витрати зменшуються, а конкурентоспроможність збільшується [8]. Тому увійти на ринок сільськогосподарської продукції досить легко, адже вхідні бар'єри відсутні. Також полегшує проникнення на ринок відсутність патентів на технології. Варто звернути увагу на те, що однією з головних особливостей аграрного ринку є значний вплив держави у вигляді дотацій пільг, коливання цін на паливо та електроенергію. Ці фактори впливають на ринкову ціну, зменшуючи залежність ціни від співвідношення попиту та пропозиції.

Ціни на аграрну продукцію являються найдинамічнішою характеристикою сільськогосподарського ринку. Значна диференціація та коливання цін реалізації продукції сільського господарства свідчать про слабку керованість процесами на аграрному ринку. Це спричиняє нестабільність, що погіршує інвестиційний клімат аграрного сектору, підсилює диспропорції в розвитку його складових. Глибока економічна криза посилила цінову нестабільність, що породжує потребу в постійному аналізі процесів ціноутворення на продукцію сільського господарства.

Нестабільна цінова кон'юнктура аграрного ринку являється одним з основних факторів, що мають вплив на результат економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Основною передумовою покращення економічних показників господарств є зростання середніх цін реалізації. Ринкова економіка в свою чергу вимагає впровадження вільних цін, що встановлюються не державою, а виробниками, враховуючи усі аспекти й ризику [6].

Головним джерелом підвищення прибутковості та конкурентоспроможності продукції сільського господарства залишається

ціна. Виробники використовують ціну як основний спосіб утримати та зміцнити свою позицію на ринку.

Розглянемо на прикладі ПСП «Добробут», що знаходиться в селі Тинівка, Уманського району, Черкаської області, вплив ціни на економічну ефективність виробництва продукції (табл.1).

Таблиця 1

Собівартість та рентабельність виробництва озимої пшениці

Показник	2017р.	2018р.	2019р.
Повна собівартість 1 ц, грн	299,90	378,39	363,95
Ціна 1 ц, грн	414,80	497,99	519,13
Прибуток на 1 ц, грн	114,91	119,60	155,17
Рентабельність, %	38,32	31,61	42,64

Аналіз собівартості та рентабельності виробництва озимої пшениці свідчить, що темпи збільшення ціни реалізації дещо перевищують темпи збільшення собівартості продукції, в результаті чого в 2020р. підприємство отримало прибуток на 1 ц реалізації озимої пшениці - 155,17 грн, і як наслідок, рівень рентабельності склав – 42,64%, що більше ніж в 2017р. на 4,32 відсоткових пункти.

Таблиця 2

Собівартість та рентабельність виробництва соняшника

Показник	2017р.	2018р.	2019р.
Повна собівартість 1 ц, грн	820,80	591,67	657,76
Ціна 1 ц, грн	879,15	848,06	818,70
Прибуток на 1 ц, грн	58,35	256,40	160,94
Рентабельність, %	7,11	43,33	24,47

Аналіз показників економічної ефективності виробництва соняшнику свідчить, що темпи зниження собівартості продукції (19,9%)

випереджають темпи зниження ціни реалізації продукції (6,9%), в результаті чого в 2020р. прибуток на 1 ц соняшнику зменшився до – 160,94 грн, що вплинуло на зменшення рівня рентабельності продукції до – 24,47%, проти – 43,33% у 2018 р. (табл.2).

Таблиця 3

Собівартість та рентабельність виробництва кукурудзи на зерно

Показник	2017р.	2018р.	2019р.
Повна собівартість 1 ц, грн	312,83	295,08	263,01
Ціна 1 ц, грн	367,64	387,41	356,20
Прибуток на 1 ц, грн	54,80	92,33	93,20
Рентабельність, %	17,52	31,29	35,44

Дещо подібною є ситуація з виробництва кукурудзи, де зниження собівартості 1 ц продукції в 2019р. порівняно з 2017р. на – 19,9%, а зниження ціни реалізації 1 ц продукції лише на – 3,1% дало можливість підприємству утримати свої позиції на рівні попереднього року і отримати рентабельність кукурудзи на зерно на рівні – 35,44% (табл. 3).

Отже, на прикладі попередніх таблиць бачимо, що ціни на озиму пшеницю протягом 2017-2019 рр. зросли, а на соняшник та кукурудзу на зерно знизились. Проте, внаслідок збільшення виробництва та зменшення виробничих витрат прибуток від реалізації кукурудзи на зерно зростає. Коливання цін спостерігається й через відсутність стабільності валютного курсу гривні до тенденцій світового ринку.

Для підвищення ефективності господарської діяльності варто створювати самостійно додану вартість продукції шляхом введення первинної обробки. Ще одним шляхом підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств є орієнтир на експорт, тому що ціни на зовнішніх ринках є вищими, порівняно з внутрішніми.

Висновки. Отже, ціноутворення на сільськогосподарську продукцію проявляється в сукупності виробничих відносин. А вони в свою чергу виникають при формуванні цін, враховуючи об'єктивні причини у сільському господарстві: природно-географічні, ресурсні та економічні умови. За таких умов ціна на сільськогосподарську продукцію є вартістю, що формується під впливом попиту та пропозиції.

Пріоритетом державної політики України має бути стабілізація внутрішнього аграрного ринку. Стратегія розвитку кожного підприємства має бути спрямована на підвищення ефективності діяльності та рентабельності підприємства.

Основними напрямками вирішення питання ціноутворення в сільському господарстві мають бути: створення мережі сучасних сертифікованих елеваторів, що дасть можливість виробникам зберігати продукцію в належних умовах та реалізувати за сприятливої кон'юнктури ринку; усунення недоліків системи оподаткування сільськогосподарської продукції, зниження податкового навантаження; орієнтир на експорт та доступ до міжнародних ринків, а відповідно зростання конкуренції, впровадження новітніх технологій і як результат підвищення якості вітчизняної продукції; доступність та вигідність умов кредитування та інвестування для виробників аграрної продукції на пільгових засадах; розширення інфраструктури аграрного ринку: навчання кадрів, обмін досвідом, підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства, кооперації з іншими виробниками первинного сектору економіки, фінансування роботи дослідних установ; забезпечення реалізації єдиної державної політики та стабільної правової системи, що відповідає б міжнародним стандартам.

Література

1. Артус М.М. Державна політика та фінансовий механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук. К. 2011. 38 с.
2. Барилевич О.М. Особливості ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2013. № 181. Ч. 4. С. 38-44.
3. Воскобійник Ю.П. Функціонування цінового механізму в сучасних умовах розвитку аграрного ринку. Економіка АПК. 2012. 1. С. 185-187.
4. Довжик О.О. Аналіз особливостей ціноутворення в Україні та еквівалентність міжгалузевого товарообміну. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 15. С. 61-66.
5. Коваленко О.Ю. Цінова конкурентоспроможність та особливості процесу ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 218–226.
6. Пасхавер Б.Й. Современное состояние ценового паритета в АПК. Економіка АПК. 2012. № 1. С. 174-175.
7. Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я. Ціновий фактор у розвитку сільськогосподарського виробництва. Економіка АПК : міжнародний науково-виробничий журнал. 2011. № 9. С. 3-9.
8. Радченко О.П., Сурмай О.О. Удосконалення механізмів ціноутворення на продукцію аграрних підприємств. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління 2019. Том 18. Вип. 1. С. 69–80.
9. Фірсов Е.А. Развитие теории стоимости и ценообразования. Економіка АПК. 2014. № 3. С. 42-49.
10. Хорунжий М.Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Економіка АПК. 2011. № 1. С. 57-61.

References

1. Artus M.M. Derzhavna polityka ta finansovyj mekhanizm cinoutvorennja na siljsjkoghospodarsjku produkciju: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora ekon. nauk. K. 2011. 38 s.
2. Barylovych O.M. Osoblyvosti cinoutvorennja na siljsjkoghospodarsjku produkciju. Naukovyj visnyk nacionaljnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy. Serija «Ekonomika, aghrarnyj menedzhment, biznes». 2013. № 181. Ch. 4. S. 38-44.
3. Voskobijnyk Ju.P. Funkcionuvannja cinovogo mekhanizmu v suchasnykh umovakh rozvytku aghrarnogo rynku. Ekonomika APK. 2012. 1. S. 185-187.
4. Dovzhyk O.O. Analiz osoblyvostej cinoutvorennja v Ukraini ta ekvivalentnistj mizhghaluzevogo tovaroobminu. Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky. 2017. Vyp. 15. S. 61-66.
5. Kovalenko O.Ju. Cinova konkurentospromozhnistj ta osoblyvosti procesu cinoutvorennja na rynku siljsjkoghospodarsjkoji produkciji. Innovacijna ekonomika. 2013. №3. S. 218–226.
6. Paskhaver B.J. Sovremennoe sostojanye cenovogo paryteta v APK. Ekonomika APK. 2012. № 1. S. 174-175.
7. Sabluk P.T., Meselj-Veseljak V.Ja. Cinovyj faktor u rozvytku siljsjkoghospodarsjkogho vyrobnyctva. Ekonomika APK: mizhnarodnyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal. 2011. № 9. S. 3-9.
8. Radchenko O.P., Surmaj O.O. Udoskonalennja mekhanizmv cinoutvorennja na produkciju aghrarnykh pidpryjemstv. Rynkova ekonomika: suchasna teorija i praktyka upravlinnja 2019. Tom 18. Vyp. 1. S. 69–80.
9. Firsov E.A. Razvytye teoryy stoymosty y cenoobrazovanyja. Ekonomika APK. 2014. №3. S. 42-49.

10. Khorunzhyj M.J. Problemy cinoutvorennya na siljskoghospodarsjku produkciju. Ekonomika APK. 2011. № 1. S. 57-61.